

200 Kuruş

AYIN OLAYLARI :

LASTİK KAVGASI

İÇİNDEKİLER

S. 1. Ayın Olayları

Lastik Kavgası

S. 7. Vergi İadesi,
Rüşvet ve Soygun

S. 9. Türkiye'de Enflasyonun Vergi Tarifesi Üzerindeki Etkileri
Emperyalist Sömürü

S. 15. Madencilikte
Emperyalist Sömürü

S. 23. Enerji Ajansı

TİB adına sahibi :
AYDIN KÖYMEN

Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü
BİLÂL SADİ OĞUZ

Yönetim Yeri :

Tüm İktisatçılar Birliği
Karanfil Sok. 14/10
Kızılay/Ankara

Basıldığı Yer :

Aslımlar Matbaası,
Ankara 1976

Lastik sanayii konusunda tekелci sermaye grupları arasında uzun zamandır süren çekişmeler geçtiğimiz ay söz düellosuna kadar vardı. Bu arada «gayri milli» suçlamaları bile söz konusu oldu. Sabancı Holding ve Koç Holding'in sözcüleri arasındaki bu söz düellosunun boyutlarını ve nedenlerini incelemeden önce lastik üretimi alanındaki gelişmeleri kısaca özetleyelim.

«Lastik üretimine baktığımızda uluslararası tekелci burjuvazi ve onunla bütünleşmiş yerli tekелci burjuvazinin oluşturduğu küçük bir azınlığın hakimiyetini görüyoruz. 1950'lerde lastik ihtiyacı ithalat yoluyla karşılanırken, günümüzde lastiği 'kendimizin' ürettiği söyleniyor». (Tekelci Sermaye İle İççe, TİB Yayınları, No: 8, S. 32) Bu «kendimizin» kimler olduğuna bakmakta yarar vardır.

Türkiye'de ilk lastik fabrikası 1958 yılında Pirelli tarafından kurulmuştur. Bu fabrikayı, 1960 yılında Good - Year ve 1961 yılında Üniroyal tesisleri izlemiştir. Üç fabrikanın günümüzdeki mevcut sermayeleri ve yerli ve yabancı ortaklar arasındaki dağılımı aşağıdadır :

Şirket	Sermaye (000 TL)
Pirelli	100.000
Good - Year	120.000
Üniroyal	150.000

Good - Year Lastikleri T.A.Ş. nin yerli hissedarları OYAK, TATKO, Garanti Bankası, Rifat Yalman ve Tayyar Çullu'dur. Lastik üretiminde maliyetin % 60 kadarı ABD'ndeki The Good-Year and Rubber Company'den ithal edilen hammadde ve yardımcı maddelelerden oluşmaktadır. Şirketin yabancı hissedarı bu Amerikan tekelidir. (Tekelci Sermaye İle İç-içe, TİB Yayınları, No : 8, s. 32).

Türk Pirelli'nin yabancı hissedarı çok uluslu Pirelli Tekeli'dir. Diğer ortaklar Türkiye İş Bankası (% 25.27), Vehbi Koç ve Eli Burla'dır (a.g.e., s, 32 - 33),

Uniroyal Endüstri T.A.Ş. ise merkezi ABD'nde bulunan US Rubber Company of US ortaklığında ve lisansıyla faaliyette bulunmaktadır. Diğer hissedarlar Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Yapı ve Kredi Bankası (% 10.05) ve Vehbi Koç'tur (a.g.e., s, 33),

Bu üç fabrika kurulduktan bu yana üretim kapasitesi bakımından çeşitli aşamalardan geçmişlerdir Bu üç fabrika 1975 yılında aşağıdaki üretimi gerçekleştirmişlerdir :

Fabrika	1975 Üretimi (Adet)
Pirelli	875.000
Good - Year	531.000
Üniroyal	910.000

(Yarısı Fisk lastikleridir).

1972'den itibaren otomotiv sanayinde görülen hızlı üretim artışı ve karayolları şebekesinin yurt dışında yayılması karşısında bu üç firma tekerlek lastiği ihtiyacını karşılayamamıştır. Ayrıca, Uniroyal'in «genişleme» (tevisi) projesi geciktirilmiştir. Bu

Yerli (Yüzde)	Yabancı (Yüzde)
49	51
49	51
40	60

(Ayrıntılı Haber 13.2.1976)

durum lastik ithalinin yanı sıra belli yatırım girişimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1972 ve 1973 yıllarında lastik sektöründe aşağıdaki projeler geliştirilmiştir .

— Laskay, Kayseri'li girişimcilerin projesi;

— LASSA, Sabancı grubunun girişimi;

— Kırşehir Holding;

— Koç Grubunun Fisk lastiği projesi;

— OYAK projesi;

— Kamu sektöründe Petkim Projesi. (Ayrıntılı Haber, 13.2.1976)

Bugün bu projelerden yalnızca biri gerçekleşme durumundadır: Bu proje, Kayseri'li girişimcilerle Sabancı grubunun ortaklaşa kurdukları LASSA'dır

Kırşehir Holding, Petkim projesi'ne katılmıştır. OYAK çabuk kâr yapma düşüncesiyle, bir kamu kuruluşu olan Petkim ile ortaklık yapmaktan kaçınmış, uçak lastiği üretimine geçilmesi konusunda anlaşmaya varılması üzerine Good - Year'deki yabancı ortak hissenin bir kısmını satın alarak geliştirdiği projeyi olduğu gibi Petkim'e devretmiştir.

Koç Holding, Uniroyal'in genişlemeye ağırlık vermesi üzerine Fisk lastiği üretimi için geliştirdiği projeden vaz geçmiştir.

1977 Martında üretime geçmesi beklenen LASSA Amerikan B.F. Goodrich ile yaptığı know-how anlaşması ile yılda 1.250.000 adet lastik üretecektir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca bağlı bir devlet şirketi olan Petkim ise Emekli Sandığı, Devlet Malzeme Ofisi, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Kırşehir Holding ile birleşerek «Petlas Lastik Sanayii ve Ticaret Anonim Şirketi»ni kurmak istemektedir. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kamu sektörü öncülüğünde lastik üretimine geçilmesi öngörülmüş ve DPT İktisadi Planlama Dairesi bu görevi Petkim'e vermişti. Bunun üzerine, Petkim Mayıs 1975'de Petlas Projesinin gerçekleştirilmesi için Bakanlar Kurulu'nun bu konudaki kararnameyi imzalamasını istemiştir (Lastik Dosyası, Uğur Mumcu, Cumhuriyet/ 13.2.1976).

Aynı günlerde Good - Year, Uniroyal ve Pirelli şirketleri de «genişleme» (tevisi) istemiyle Ticaret Bakanlığı'na başvurmuşlardır. (Good - Year ve Pirelli 1.250.000 adet/yıla, Uniroyal de 3.000.000 adet/yıla yükselmeyi amaçlamaktadırlar.)

1.250 000 tekerlek lastiği üretecek olan, Petkim'e bağlı Petlas şirketine ilişkin proje 1976 yılı Programı'na da alınmıştır. Buna rağmen Petkim ile ilgili lastik kararnameyi çeşitli bakanlıklarda bekletilerek imzalanmamıştır.

«Genişleme» projelerini inceleyen DPT Ocak 1976'da, bazı önkoşullarla genişleme projlerine izin verilebileceğini Ticaret Bakanlığı'na bildirmiştir. Bu önkoşullar şunlardır :

1 — Türkiye sınıai mamul ihracatına ağırlık vermek zorunda olduğundan, Good - Year ve Pirelli üretimlerinin % 20'sini, Uniroyal ise üretiminin % 35'ini ihraç etmeyi taahhüt etmelidir.

2 — Fabrikaların yabancı ortaklarının ortaklıkları nedeniyle ayrıca know - how ücreti almaları

doğru bulunmadığından know - how ücretinin kaldırılması gerekmektedir.

3 — Halen hangi tip lastik ürettiyorsa, genişleme sonrasında da aynı tipler üretilmelidir. (Ayrıntılı Haber/14.2.1976).

Genişleme projelerinin kabul edilmesi talebinde bulunan üç firma bu önkoşullara, özellikle de ikincisine karşı çıkmışlardır.

Bir kamu girişimi olan 'Petkim Projesi' Bakanlar Kurulu'nda bekletilirken, lastik sanayii Koç (Türk Pirelli ve Uniroyal) ve Sabancı (LASSA) grupları arasında büyük bir çıkar çatışmasına neden olmuştur. Çünkü lastik sanayii bu gün stratejik bir sanayi sektörü durumundadır. Lastik sanayiinin talep esnekliği katsayısı oldukça düşüktür, başka bir deyişle, fiyat değişimleri karşısında talebin 'duyarlılık derecesi' oldukça düşüktür. Bunun yanı sıra, «savaş sanayii» kurma girişimleri lastik ve türevleri sanayiinin önemini daha da arttırmaktadır. (İlk elde uçak lastiği gündeme alınmıştır.) Ayrıca lastik sanayiini denetlemek bir takım diğer sanayi alanlarını da, denetlemek olanağını verecektir. Bütün bunların ötesinde, Türkiye'de lastik sanayii (özellikle de oto lastiği) kârlılığın yüksek olduğu bir sektördür. Kurumlar Vergisi çıkarıldıktan sonra yıllık net kâr oranı % 42 olmaktadır (Cumhuriyet/20.2.1976).

1975 yılında proje tutarı açısından en fazla teşvik gören ilk on sektör arasına giren lastik sanayiini (Teşvik Tedbirleri, TİB Aylık Bülten, Ocak 1976) denetleme konusunda, Koç ve Sabancı grupları arasındaki çıkar çatışması Ocak ayı içinde oldukça şiddetlenmiştir. Sakıp Sabancı 22 Ocak, 1976'da yaptığı basın toplantısında Hükümet'ten üç yabancı lastik firmasının 'genişleme'

(tevsî) talebini reddetmesini istemiştir. Sabancı konuşmasında lastik sanayiinde bir an önce dışa bağımlılıktan kurtulmak gerektiğini belirterek şunları söylemiştir :

«Bugün lastik üretimi için dış teknolojiyi kullanmaktayız. Gayemiz kısa zamanda bundan kurtularak kendi teknolojimizle kendi lastiğimizi imal etme durumuna gelmemizdir. Teknoloji üretimi için gerekli araştırma ve geliştirme masraflarının Lassa tarafından karşılanabilmesi ancak üretimin muayyen bir asgari seviyeye yükseltilmesi ile mümkündür. Yapmış olduğumuz incelemelere göre bu seviye yılda 3 milyon adet lastiktir. İşte bir an evvel yerli teknolojiye sahip olabilmek ve bu konuda dışa bağımlılıktan kurtulabilmek için var gücümüzle ve hızla bu üretim seviyesine erişmek arzusu ve azmindeyiz...»

En son teknolojiye göre kurulmuş olan Lassa; Türk emeğinin, Türk işçisinin, Türk teknisyeninin, Türk mühendisinin ve Türk parasının gayretiyle memleket ekonomisine geniş çapta katkıda bulunacak bir şirkettir.»

(Ayrıntılı Haber/23.1.1976)

Sakıp Sabancı bir gazeteciyle yaptığı görüşmede ise şunları söylemiştir:

«Tamamen milli olan şirketimizle, yabancı sermayeli şirketlerin kuruluşları arasında rekabet başlamaktadır. Bu nedenle azami hasasiyet gösterilerek pazar milli kuruluşlara verilmelidir. Bu bir Hükümet tercihidir. Hükümetin, Türk müteşebbisine yapabileceği konularda öncelik tanıyacağı kanısı içindeyim...»

«Harp sanayii gibi münferit bir sanayi düşünmek yerine meseleyi genel sanayileşme içinde mütalaa etmek lâzım. Ordumuzun

güçlenmesi için sanayileşmemiz, ama topyekun sanayileşmemiz gerekir. Harp zamanı savaş uçağı üreten bir fabrika, sulh zamanı da sivil uçak imal edebilir. LASSA'nın uçak lastiği projesi ile Amerikan B.F. Goodrich şirketinden know - how satın alarak yerli üretime geçmesi bu alanda ilk adımdır. Yerli sanayiler harp zamanında hükümetin emrine girebilir, üretimini ona göre planlar. Ama yabancı sermayeli kuruluşlar için bu geçerli değildir. Kıbrıs meselesinde ATAŞ'ın tutumu orta da bir örnektir. Ayrıca, uçak sanayii kurmak konusunda know - how satın almak için Amerikan firmasıyla anlaşlık.»

Gazetecinin, «Hammadde ve bazı girdiler konusunda dışa bağımlılık sözkonusu olduğuna göre bu girdilerin temini konusunda yabancı sermayeli Good - Year, Pirelli ve Uniroyal ile rekabet edebilecek misiniz?» sorusunu Sabancı şöyle yanıtlar. «Know - how aldığımız Amerikan firması bu konuda bize dünyada bir ham madde darlığı olduğu zaman bile kendi şirketlerine sağlayabildiği ölçüde hammadde sağlamayı taahhüt etti» (Ayrıntılı Haber/23.1.1976).

Sabancı kendi konuşmasında kendini ele vermektedir. «Tamamen milli olan şirketimiz» demektedir. «Türk emeğinin, Türk parasının memleket ekonomisine geniş çapta katkıda bulunacağı bir şirket olarak sunmaktadır Lassa'yı. Ama biraz sonra «know how»un ve «hammadde»nin Amerikan Goodrich şirketinden sağlandığını açıklamaktadır. Birdenbire «milli»liğin ardındaki «yabancı» ortaya çıkmaktadır. «Ulusal savaş sanayii» girişimlerinin altında da aynı kandırmaca yatmaktadır. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Ulusal Savaş Sanayii Raporu/Makina Mühendis-

leri Odası, Kimya Mühendisleri Odası, TİB/Haziran 1975.) Günümüzde emperyalist sömürü mekanizmasının en önemli unsurlarından olan mal satışı (hammadde, yarı mamül, madde yatırım, mali) ve hizmet ve bilgi satışı (ulaştırma, müşavirlik, hizmetleri ve teknoloji transferi) yoluyla sömürü gizlenilmeye çalışılmaktadır. (Günümüzde Emperyalist Sömürü Mekanizması, TİB Yayınları, No: 9, s. 46 - 47)..

Sabancınnın açtığı «milli- gayri milli» tartışması «millilik» konusunda oldukça renkli demeçlerin verilmesine neden olmuştur

Örneğin Good - Year Halkla İlişkiler Müdürü Ahmet Güngör Ençer, «Good - Year Lastikleri T.A.Ş.» der, «Türk kanunlarına göre kurulmuş altı yüzü aşkın Türk hissedarın ortak olduğu ve Türkiye'de Türk tüketicisi için on üç yıldır modern teknoloji ile üstün kalitede lastik üreten MİL Lİ bir şirkettir» (Ayrıntılı Haber/23.1.1976).

Lassa Genel Müdürü Coşkunoğlu ise know - how anlaşmaları ile lisans anlaşmaları arasındaki farka değinerek, know - how'da sanayinin teknolojisini kendi ürettiğini ve yabancı sermayenin sadece üretim ve proses tekniğini verdiğini, buna karşılık lisans anlaşmalarında büyük döviz kayıplarına yol açıldığını açıklamıştır. Yabancı sermaye tartışmaları ile ilgili bir soruyu, «Tartışmaların bu alana kayması yararsızdır.» diyerek yanıtlayan Coşkunoğlu kendilerinin bu tartışmaya girmeyeceklerini, Türkiye'de kimsenin yabancı sermayeye karşı olamayacağını ancak sorunun yabancı sermayenin yararlı alanlara kaydırılması olduğunu söylemiştir. (Ayrıntılı Haber/8.2.1976). Coşkunoğlu emperyalist teknelci sermayeye Türki-

ye'de kimsenin karşı olamayacağını söylerken, Yerli teknelci burjuvazi içinde kimsenin emperyalist teknelci sermayeye karşı olamayacağını itiraf etmekte, kendi «milli»liklerinin boyutlarını ortaya çıkarmakta ve lisans «şer»ine karşılık know - how «ehveni şer»ini savunmaktadır.

Uniroyal Endüstrisi Anonim Şirketi'nin İdare Meclisi Başkanı Rahmi Koç 4 Şubat 1976'da bir basın toplantısı düzenleyerek Uniroyal firmasının «genişleme» projesinin Ticaret Bakanlığı tarafından kabul edildiğini açıklamış ve bu arada Sakıp Sabancıya da yanıt vermiştir.

«Bu vesileyle ülkemizde yabancı sermayeye karşı ortaya atılan bazı görüşlere de cevap vermek istiyorum. Her ülkenin imkanı mahduttur. Sanayileşme tempomuzu hızlandırmak ileri ülkelerin ekonomik ve sosyal seviyelerine planlı bir şekilde ulaşmak istiyorsak yalnız iç kaynakları değil dış kaynakları da hedeflerimizin tayin ettiği ölçüde kullanmak mecburiyetindeyiz. Avrupa ülkeleri ulaştıkları sınırlı ve sosyal seviyeye gelebilmek için birbirlerinin ve Amerika'nın yabancı sermaye ve teknolojisinden büyük ölçüde istifade etmişlerdir. Artık yabancı sermayeyi menfaatimize en uygun şekilde kullanacak olgunluğa geldiğimiz kanısındayım...»

«Yeni çalışma sahaları açmak, işsizliği önlemek, sanayimizi geliştirmek, Ortadoğu ülkelerinde kendimize yeni pazarlar bulmak ve Ortak Pazar içinde sanayimizi yaşatabilmek için dışarıdan gelecek daha çok sermayeye ve daha yeni teknolojilere ihtiyacımız olduğunu unutmamalıyız.»

«İnsanlığın içinde bulunduğu şartlar ekonomiyle ilgili görüşleri ve kavramları hızla değiştirmek-

tedir. «Vatan - millet» edebiyatı yerine, artık işletmeleri ekonomik boyutlara ulaştırma ve topluma faydalı olma hedefleri önem kazanmaktadır. Bu hedeflere ulaşmak için gerektiğinde hem yabancı sermayeden yararlanmak hem de bizim için yeni olan teknolojileri yurda getirmek özel sektöre düşen yeni bir görev sayılmalıdır. Türk Özel Sektörü bütünüyle böyle bir felsefe etrafında birleştiği takdirde kendinden beklenen yeni hamleleri gerçekleştirecektir.»

«Bazı özel sektör mensuplarının zaman zaman kendi teşebbüslerini başarılı göstermek gayesiyle, Milli sanayi sloganı arkasında saklanarak yabancı sermaye düşmanlığı yapmalarını ve bu konuda kamuoyunu yanıltıcı beyanlarda bulunmalarını, Türk Sanayi'nin geleceği bakımından tehlikeli bir davranış saydığımı belirtmek isterim.

Kanunlarımıza göre vatan top rakları üstünde kurulan ve kalkınma planları hedeflerine göre gerçekleştirilen tüm yatırımlar Türk Sanayiinin bölünmez bir parçasıdır. Türk işçisinin ve mühendisinin iş yeridir ve Türk milletin malıdır.

Türk Sanayiini milli ve gayri milli gibi bir ayırımı tabi tutanların hasetlerini veya menfaatlerini gizlemekten başka niyetleri olmamasını temenni ederim.»

Rahmi Koç know - how ile sermaye transferi arasında çok büyük bir fark olmadığını gizlemeyerek Sabancı'nın başlattığı «Millilik» oyununa son verilmesini istemektedir. Koç grubu 'millilik' konusunda özde kendisinden

pek farklı olmayan Sabancı grubunun «milli olma» savının sadece çıkar savaşımında kullanılan bir maske olduğunu görmekte ve bunu açığa çıkarmaktadır.

Uluslararası teknelci sermayenin yerli ortakları olan Türkiye teknelci burjuvazisinin değişik grupları arasındaki çıkar çatışması ekonomik yaşamın birçok kesiminde sürmektedir. Lastik sanayii bu alanlardan biridir. Uniroyal firmasının 'genişleme' isteminin kabul edilmesi çatışmanın «şimdilik» son bulması olarak değerlendirilebilir. Ama,, şüphesiz, çatışma sürecektir. Ayrıca Koç ve Sabancı gruplarının yabancı sermaye ile olan ilişkisinin BİÇİMİ konusunda farklı değerlendirmeleri değişmeyecektir.

Lastik kavgasının neden olduğu tartışma Türkiye kapitalizminin ve Türkiye sanayiinin kapitalist metropollere bağımlılığını bir kez daha somutlaştırmıştır. Üstelik bu tartışma burjuva iktisatçıların ve burjuva siyasetçilerinin son zamanlarda ağızlarından düşürmedikleri «milli sanayi»nin (örneğin, ulusal savaş sanayii) gerçek niteliğini ortaya çıkarılmaktadır. Türkiye teknelci sermayesinin uluslararası teknelci sermaye ile olan ilişkisinde yapılan biçimsel bir değişiklik, Türkiye sanayiini asla «milli» yapmayacaktır; Türkiye'yi emperyalist metropollerin uyduluğundan kurtarmayacaktır; ve başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi halk yığınlarının uluslararası teknelci sermaye ve yerli ortakları tarafından sömürülmesine son veremeyecektir.

TUSTAV

VERGİ İADESİ, RÜŞVET, VE SOYGUN

Vergi iadesini kurumlaştıran yasaya göre vergi iadesi mekanizmasının amacı «... sinai ürünlere, ihracat yapılması halinde fiyat açısından rekabet olanağı sağlayabilmek; bunun içinde mamul bünyesine giren mali yüklerin en çok tümüne eşit tutarını ihracatçıya geri vermektir.» (27.6.1963 tarihli 261 sayılı yasa ve 6/2453 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi). Başka bir deyişle, vergi iadesi, hazineden özel sektöre ve özel sektörün hiç bir şekilde üretici işlevi olmayan ihracatçı kesimine fon aktarımı mekanizmasıdır. Bu fon aktarımı devletin, halkın sırtından özel sektöre dış pazarlarda rekabet olanağı sağlaması anlamına gelmektedir. Bu yönüyle vergi iadesi, kapitalist toplumlardaki devlet aygıtının sınıfsal temelini somutlaştıran bir mekanizma niteliğindedir.

İhracatta ödenen vergi iadesinin görünürdeki gerekçesi, sanayinin rekabet gücünden yoksun oluşu ve bunun sonucu olan dış ticaret açıklarıdır. Fakat dış ticaret açığının temelindeki nedenler, ülkemizdeki sinai üretimin büyük yük çapta, ithalata bağlı, geri teknolojiye sahip, montajcı niteliği ve ihraç ürünlerinin (çeşitli hammadde ve tarım ürünleri) uluslararası dev tekellere değerlerinin aşağısında kaptırılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, emperyalist kapitalist sistem içinde yer almış olan Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede vergi iadesini dış ticaret sorununa çözüm olarak göstermek, büyük bir aldatmacadan öte gidememektedir. Bu nedenle vergi iadesi, Türkiye'de çarpık kapitalist gelişmenin hal-

kın sırtına yüklediği kaba bir sömürü niteliğindedir. Türkiye gibi geri bırakılmış kapitalist ülke sanayilerinin vergi iadesi gibi yöntemlerle dış pazarlarda gerçekten rekabet gücüne sahip olması olanaksızdır. Çünkü Türkiye ve diğer geri bırakılmış ülkelerin sanayileri kendi iç dinamik ve ihtiyaçlarının ürünü olarak değil, emperyalist - kapitalist sistemin kendi içindeki iş bölümünün sonucu olarak gelişmiştir. Bu yüzden vergi iadesi vb. teşvik tedbirlerinin, dış ticaret açığını gidermede ve mevcut sinai yapıyı daha verimli kılmada belirleyici olması olanaksızdır. Hatta, daha gerçekçi yaklaşımlar, bu tür tedbirlerin, söz konusu çarpık yapıyı pekiştirmekten öte de bir işlevi olamayacağını ortaya koymaktadır.

Vergi iadesi sorununu yeneden gündeme getiren gelişmeler, bu mekanizmanın mümkün kıldığı açık sömürü ve soygunla ilgili. Aslında, son günlerde en fazla konuşulan vergi iadesiyle ilgili yolsuzluklar, vergi iadesi mekanizmasının, temelinde kapitalizme özgü olgulara, ne denli zemin hazırladığının somut göstergeleridir. Kapitalizmin metalaşma sürecine sokmadığı hemen hiçbir şey, hiçbir değer yok gibidir. Bu kapitalizmin özünde olduğu kadar, çürümenin, yozlaşmanın giderek yaygınlaşmasının temelinde yatan nedendir de. Bu nedenle son günlerde bütün belgeleriyle sergilenen, rüşvet ve yolsuzluklar, tek tek kişilere özgü olgular olarak değil, sistemin kendisinin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir.

İşte vergi iadesi, bu tür gelişmelere daha geniş olanaklar hazırlayan, ve bunun sonucu olarak, kaba talan ve soygunu da beraberinde getiren bir mekanizma niteliğindedir. Açığa çıkarılan yolsuzluk ve rüşvet olayları, kapitalizm varlığını sürdürdükçe, ne ilktir, ne de son. Bu gibi olaylar, aslında burjuva yasalarınca sınırları belirlenen sömürünün ötesindeki, kaba talan ve soygunun somut görüntüleridir.

Uçak alım, satımıyla ilgili rüşvet olayı da yine bu açıdan değerlendirilmelidir. Kapitalist yapıda, rüşvet, kapitalizme özgü rekabet ve anarşinin, pazar bulma zorunluluğunun ürünüdür. Bu nedenle gerek vergi iadesiyle ilgili yolsuzluğu, gerekse uçak alım - satımıyla ilgili rüşvet olaylarını kişiler boyutunda almaktan çok, sistemin kendi özellikleri çerçevesinde değerlendirmek, sorunu daha doğru kavramada temel yöntem olarak görülmektedir.

Tüm İktisatçılar Birliği Aylık Bülteni yıllık abonesi 24 TL. dir. Posta pulu veya posta havalesi olarak gönderilebilir.

Süresi biten abonelerimizin en kısa zamanda yenilemeleri rica olunur.

YENİ TİB YAYINLARI :

No : 12 YURT DIŞINDAKİ İŞÇİLER VE SORUNLARI
TİB ARAŞTIRMASI 7,5 T.L.

No : 13 TÜRKİYE'DE KADININ SOSYO EKONOMİK
DURUMU TİB ARAŞTIRMASI 7,5 T.L.

No : 14 SINIFLI TOPLUM, DEVLET VE VERGİLER
TİB ARAŞTIRMASI 7,5 T.L.

RESİMLİ İŞÇİ DİZİSİ No : 1 PAHALILIK 7,5 T.L.

25 TL.'YE KADAR SİPARİŞLER İÇİN POSTA PULU GÖNDERİLMESİ RİCA OLUNUR.

TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN VERGİ TARİFESİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Ayhan BAŞARAN

I — GİRİŞ :

Enflasyonun etkileri üzerine bugüne kadar çok şey söylendi ve yazıldı. Bu çalışmamızda enflasyonun bugüne kadar üzerinde hiç durulmayan ya da pek az durulan bir etkisini ele alıp incelemek istiyoruz.

Enflasyonla vergi arasındaki ilişki üzerinde çok durulmuştur. İktisatçılar enflasyonun özellikle dar gelirlielerin satınalma gücünü azaltan haksız bir vergi olduğu noktasında birleşmiş gibidirler. Gerçekten tüm vergi ve kesintiler çıktıktan sonraki satınalma gücünü ifade eden «harcanabilir gelir» in fiat artışlarıyla de kısıntıya uğraması enflasyonun bir ekstra - vergi olduğu yolundaki görüşleri haklı çıkarmaktadır. Üstelik bu vergi işçi, memur, topraksız - az topraklı köylü, küçük esnaf ve zanaatkarlar gibi dar ve sabit sayılabilecek gelir elde eden sınıf ve tabakaların ödediği haksız, adaletsiz, insafsız bir vergidir.

Ancak enflasyonun vergiler üzerinde bir de doğrudan etkisi vardır. Hemen hemen hiç ele alınmayan, ihmal edilen bu ilişkisiyle enflasyon, vergi tarifelerini düşük gelir guruplarının «vergi yükü»nü artırıcı yönde etkilemektedir. Bu çalışmamızın amacı enflasyonun memleketimizde yürürlükte bulunan vergi tarifesinde; bu tarifenin uygulamaya başlandığı 1963 yılından 1974 yılına kadar işçi ve memur kesiminin, kısaca «aylıklı»

dediğimiz kesimin vergi yükünü artırıcı etkisini tesbit etmektir.

Çalışmamızın en önde gelen amaçlarından birisi de dikkatlerin bu alana çekilerek konunun şüphe siz çok daha değerli olacak katkılarla, daha ayrıntılı incelemeler için bir başlangıç olabilme isteğidir.

II — KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI :

Konuya açıklık getirebilmek için ilgili belli başlı kavramların açıklanmasında yarar vardır.

**Vergi Miktarı, Vergi Nisbeti,
Vergi Tarifesi, Vergi Yüğü Nedir?**

Asıl anlamıyla vergi miktarı vergileme birimi üzerinden alınan mutlak meblağdır. Vergi miktarı matrahı, bir yüzdesi ya da bindesi olarak ifade edildiği vakit bir vergi oranından, bahsedilmektedir. Uygulandığı vergilendirme birimleriyle birlikte vergi miktarı ve oranlarını kapsayan cetvele vergi tarifesi denilmektedir. Gelir vergisi kanunumuza göre en düşük vergi oranı 2.500. - TL'lik vergi matrahı için % 10, en yüksek vergi oranı ise bir milyon lirayı geçen vergi matrahları için yüzde 60'dır. Diğer vergi oranları 2500 TL. ile bir milyon TL. arasındaki matrahlar için bu yüzde 10 - yüzde 60 lık sınırlar içinde, artan oranlar halinde tesbit edilmiştir.

Tarife vergiye tâbi gelirin üzerindeki vergi yükünü belirlediğinden mükellefler için büyük bir önem taşımaktadır.

Vergi yükü ise, ödediği vergiden ötürü mükellefin satınalma gücünde meydana gelen azalmayı ifade etmektedir.

Enflasyon Nedir?

Konumuz açısından enflasyonun en uygun tanımı «satınalma gücünün hızla ve sürekli olarak düşmesi» olarak yapılabilir.

III — ENFLASYON - VERGİ TARİFESİ İLİŞKİSİ :

Enflasyon, mükellefin satınalma gücünü düşürdüğünden gerçek harcanabilir gelirleri azaltıcı bir etki gösterir. Oysa vergi tarifeleri hazırlandıkları zamanki ödeme güçlerini dikkate alırlar. Nominal gelirler artmasına rağmen, enflasyon gerçek gelirleri azaltır, ya da gerçek gelirin nominal gelirle aynı oranda artış göstermesini önler. «Müterakilik İlkesi» nin bir gereği olarak nominal gelirlerdeki artışlar artan oranlarda vergileneceğinden mükellef gerçek geliri azaldığı halde, sırf nominal gelirdeki yükselişten ötürü daha yüksek oranda ve daha çok vergi ödeyecektir. Mükellefin gerçek gelirin üzerinde vergilenmesi, enflasyonun vergilemede doğrudan doğruya bir adaletsizlik yarattığını gösterir.

Bu görüşümüzü bir örnekle açıklayalım : Hızlı bir enflasyonun 4 yıl içinde para değerinde yüzde 40 lık bir düşüşe yol açtığını varsayalım. Enflasyonun başlangıcında 1.500. - TL, aylık gelir elde eden evli 3 çocuklu bir ücretli, yürürlükteki vergi tarifesine göre 219 lira 30 kuruş gelir vergisi ödeyecektir. Ücretlinin ödediği verginin gelirine oranı yüzde

14,6 olmaktadır. Bu mükellefin 4 yıl sonunda ücreti 2.200. - TL'ye çıkmış bulunsun. Bu gelirine karşılık mükellefin ödeyeceği vergi miktarı 406. - TL, dir. Örneğimiz de mükellefin geliri 1.500. - TL, den 2. 200. - TL. ye çıkarak artmış gibi görünmesine rağmen para değerindeki yüzde 40 lık düşme dikkate alınınca, gerçek ücretinin 1.500. - liradan 1,320, - liraya düştüğü görülür. Ödediği 406. - liralık verginin de para değerindeki düşmeden dolayı gerçek karşılığı (enflasyondan önceki karşılığı) 243 lira 60 kuruş olmaktadır. Böylece gerçek verginin gerçek ücrete oranı yüzde 18,4'e ulaşmaktadır. Görülüyorki mükellefin gerçek ücreti azaldığı halde vergi yükü yüzde 14,6 dan yüzde 18,4'e çıkarak artmıştır.

Bu örnek enflasyonun vergi tarifesi üzerindeki etkisini, özellikle ücret geliri elde edenler aleyhine yarattığı adaletsizliği açık bir biçimde sergilemektedir. Mükellef, gerçek gelirinde 180. - lira düşme olmasına rağmen sabit fiatlarla 24 lira 30 kuruş, cari fiatlarla 61 lira daha fazla gelir vergisi ödemektedir.

IV — TÜRKİYE'DE ENFLASYON VE VERGİ TARİFESİ ÜZERİNE ETKİSİ :

Bilindiği gibi ekonomimiz özellikle 1954 lerden bu yana ağır bir enflasyonla karşı karşıyadır. Sanaşmıymeyi mümkün kılacak bir sermaye birikimi için bir iktisadi politika aracı olarak kullanılan enflasyonla; işçi, memur, toprak-sız - az topraklı köylülerden, küçük esnaf ve zanaatkârdan büyük ticaret ve sanayi burjuvazisine önemli fonlar transfer edilmektedir.

Öte yandan enflasyon vergi sistemimizin yapısındaki dengesiz-

lik ve adaletsizliği daha da artırıcı bir görevi üstlenmiş görünmektedir. Vergi gelirlerinin yüzde 61'i vasıtalı vergilerden oluşmaktadır. Vasıtalı vergiler mallar üzerine konduğundan bu malları alan kimse ödeme gücü dikkate alınmaksızın vergilendirilmiş olur. Bu nedenle vasıtalı vergiler adaletsiz vergilerdir.

Vergi gelirlerinin içinde yaklaşık olarak yüzde 37'lik paya sahip gelir vergisinin ise yüzde 70'i aşkın bölümünü işçiler ve memurlar ödemektedirler.

Enflasyon, bu derece bozuk, adaletsiz vergi yapımızı daha da çarpıtmakta, adaletsizliği ve eşitsizliği özellikle aylıklılar, çalışan kesimler aleyhine büyütmektedir.

Başlangıçta belirttiğimiz gibi yürürlükteki vergi tarifesi 1963 yılında uygulamaya konulmuştur. 1963'ten temmuz 1975'e kadar tüketici fiyatları yüzde 247'lik bir artış göstermiştir. Şimdi bu ölçüdeki bir fiyat artışının vergi tarifesi üzerindeki etkilerini inceleyelim :

Yüzde 247'lik fiyat artışının para değerinde meydana getirdiği düşme oranı yüzde 74'tür. Buna göre 1963 yılındaki 2.500. - liralık eşdeğer para miktarı yaklaşık olarak 7.500 - liradır. Bu rakamlara göre 1963 yılında 2.500, liradan yüzde 10 oranında vergi alınıyorsa, bugün aynı orandaki vergi 7.500. - liralık matrahtan alınmalıdır. Zira 1963 yılındaki ödeme gücünü bugün ancak 7.500. lira temsil edebilmektedir.

Hızlı bir enflasyon içinde bulunan ülkemizde tarife, fiyat artışlarını izleyemediği sürece, gelir vergisindeki adaletsizliği, özellikle vergisi kaynağa kesilen memur ve işçiler aleyhine büyütmektedir. Vergisi kaynağın kesilmeyen, beyannameli mükellef denilen ke-

sim ödeyecekleri vergi miktarını yasalardan, yasalardaki boşluklardan, uygulamadaki bozukluktan da yararlanarak kendileri saptadıklarından, bir başka ifade ile söyledikleri kadar vergi ödediklerinden enflasyonun vergilemede yarattığı bu adaletsizliğin getirdiği yükten kurtulma olanağına sahiptirler. Çok yüksek gelir grupları için ise aşağıda açıklayacağımız gibi zaten bu tür bir «yük» hiç bir zaman söz konusu olmamaktadır.

1963 yılında ortalama sigortalı işçi ücreti 17 lira 91 kuruştur. Bu ortalama gündelik çalışan bir işçinin aylık geliri 537 lira 30 kuruştur. Evli 3 çocuklu olduğunu varsaydığımız bu işçinin ödeyeceği gelir vergisi miktarı 6 liradır.

1974 yılında ortalama sigortalı işçi gündeliği 68 lira 86 kuruş, aylık geliri ise 2.047 lira 80 kuruştur. Aynı işçinin ödeyeceği gelir vergisi miktarı ise 356 lira 80 kuruştur. Ancak 1963 - 1974 yılları arasında para değerindeki düşme yüzde 66 dolayındadır. Bu duruma göre 1974 yılında 2.047 lira 80 kuruş aylık gelir elde eden işçinin 1963 fiyatlarıyla gerçek ücreti 696 lira olmakta, ödediği gerçek vergi ise 121. - lira 31 kuruşu karşılmaktadır. Ödediği gerçek verginin gerçek ücrete oranı yüzde 17,3'tür. Oysa 1963 yılında yürürlüğe konan tarifeye göre 696 liralık bir geliri karşılayan vergi oranı yüzde 3,7; vergi miktarı ise 26 liradır. Görüldüğü gibi örneğimizdeki işçi enflasyonun vergi tarifesini etkilemesi sonucu ödemesi gerekenden 5 kat (4,7) daha çok vergi ödemiştir.

Vergi tarifesinde en yüksek oran yüzde 60 olarak tesbit edildiği için enflasyon vergi tarifesini 1 milyon liradan daha az kazanan mükellefler aleyhine etkilemekte, daha yüksek gelir elde eden

lerin hiçbir kaybı, enflasyon dolayısıyla yüklendikleri fazladan hiçbir yük bulunmamaktadır. Örneğin 1963 yılında 20 milyon liralık vergi matrahı gösteren mükellefin 12 milyon lira vergi ödemesi gerekir. 1974 yılında bu mükellefin 50 milyon liralık bir matrah gösterdiğini varsaysak ödeyeceği vergi miktarı 30 milyon lira olacaktır. Bu mükellefin 1974 te 1963 fiatlarına göre gerçek kazancı 15 milyon lira olmakta, sabit fiatlarla ödediği vergi ise 9 milyon lirayı karşılamaktadır. Ödediği gerçek verginin gerçek ücrete oranı yüzde 60 dır. Tarife göre de 15 milyon liralık kazancın ödemesi gereken vergi miktarı da 9 milyon liradır. Görülüyorki enflasyonu bir milyon liradan çok gelir elde edenler için hiçbir yük getirmemektedir. Vergisi kaynağa kesilmeyen bir milyon liradan az kazançlı beyan nameli mükellefler ise çeşitli yollarla enflasyonun üzerlerine bindirdiği bu ağır vergi yükünden kurtulma olanağına sahip olduklarından enflasyonun vergi yükünü artırıcı etkisi özellikle işçi ve memurları baskı altında tutmaktadır.

V — TÜRKİYE'DE ENFLASYONUN İŞÇİ VE MEMURLAR ÜZERİNE GETİRDİĞİ VERGİ YÜKÜ :

Enflasyonun yurdumuzda işçi ve memurlar üzerine getirdiği vergi yükü tablo I ve tablo II de gösterilmiştir.

Tablo I'in incelenmesinden anlaşılacağı gibi enflasyon işçilerin 1970 yılında ortalama olarak ödemeleri gerekeninden yüzde 226; 1971'de yüzde 318, 1972 de yüzde 850; 1973 de 577; 1974 yılında ise yüzde 467 daha çok vergi ödemelerine yol açmıştır. 1970 yılında bir işçi gerçek gelirinin yüzde 4,5'u kadar vergi ödemesi gerekirken, yüzde 10,7 si kadar vergi ödemiş, 1971 de yüzde 3,7 si kadar vergi ödemesi gerekirken yüzde

11,8'i kadar; 1972 de gelirinin yüzde 1,6 sı tutarında vergi ödemesi gerekirken yüzde 13,6 sı, 1973 de yüzde 2,7 si kadar ödemesi gerekirken yüzde 15,6 sı, 1974 de yüzde 3,7 kadar vergi ödemesi gerekirken yüzde 17,3'ü kadar vergi ödemiştir.

Tablo II ise enflasyonun memurlar üzerine bindirdiği ek vergi yükünü göstermektedir. Görüldüğü gibi 1969 da gerçek gelirlerinin yüzde 2,6 sı kadar vergi ödemeleri gereken memurlar yüzde 9,7 si kadar vergi ödemişler; 1970 de ödenmesi gerekli vergi oranı yüzde 7,2 iken yüzde 13,5 oranında, 1971 de yüzde 9,5 iken yüzde 14,7 oranında 1972 de yüzde 8,4 iken yüzde 17,0 oranında; 1973 de ise yüzde 9,2 oranında vergi ödemeleri gerekirken yüzde 18,7 oranında vergi ödemişlerdir. Böylece memurlar 1969 -1973 yılları arasında sırasıyla 1969 da ödemeleri gerekenden yüzde 373, 1970 de yüzde 187, 1971 de yüzde 154,1972 de yüzde 293, 1973 de yüzde 200, oranında daha fazla vergi ödemiş olmaktadır.

S O N U Ç :

Görüldüğü gibi enflasyon düşük gelir guruplarının satınalma gücünü sürekli olarak kısıttığı gibi, özellikle «aylıklı» dediğimiz kesimin vergi yükünü son derece ağır bir biçimde artırmaktadır. Böylece işçiler ve memurlar bir de haksız bir şekilde artan vergi yükünün altında ezilmektedirler. Bunu önlemek, enflasyonun vergi yükünü artırıcı etkisini bertaraf edebilmek için Türkiye gibi hızlı bir enflasyon içinde bulunan ekonomide vergi tarifeleri yeniden ve sık sık gözden geçirilmelidir. Bu konuda görev işçilerin iktisadi menfaatlerini korumakla görevli sendikalara, memur örgütlerine düşmektedir. Bu örgütler kamuoyunun, temsil ettikleri kitlelerin dikkatini bu konuya çekerek etkin bir mücadele içine girmelidirler.

TABLO — I
ENFLASYONUN SİGORTALI İŞÇİLERİN VERGİ YÜKÜ ÜZERİNE ETKİLERİ

1970 - 1974

Yıl		Günlük	Aylık	Vergisi	Reel Vergi	Ödediği Nominal Fazla Vergi Tutarı	Ödediği Vergi/ Ücret %	Ödemesi Gerekli Vergi %	Ödediği Fazla Vergi Oranı %
1970	Nominal	35,32	1.059,60	109,30	70,99	55,67	—	—	—
	Reel	24,72	741,60	34,00	—	—	10,2	4,5	226
1971	Nominal	39,32	1.179,60	139,30	82,18	95,22	—	—	—
	Reel	23,19	695,70	26,00	—	—	11,8	3,7	318
1972	Nominal	43,88	1.316,40	179,30	84,27	157,22	—	—	—
	Reel	20,62	618,60	10,00	—	—	13,6	1,6	850
1973	Nominal	54,41	1.632,30	256,80	105,28	212,87	—	—	—
	Reel	22,30	669,00	18,00	—	—	15,6	2,7	577
1974	Nominal	68,26	2.047,80	356,80	121,31	280,46	—	—	—
	Reel	23,20	696,00	26,00	—	—	17,3	3,7	467

Ortalama ücretler SSK yıllıklarından alınmıştır.
Vergilerin hesaplanmasında işçi evli, 3 çocuklu varsayılmıştır.

TABLO — II
ENFLASYONUN MEMURLARIN VERGİ YÜKÜ ÜZERİNE ETKİLERİ
1969 - 1973

Yıl	Aylık	Vergisi	Reel Vergi	Ödediği		Ödediği Vergi/Ücreti %	Ödemesi Gereklî Vergi %	Ödediği Fazla Vergi Oranı %
				Nominal Fazla Vergi Tutarı	Fazla Vergi			
1969	1.012,89	99,30	65,53	71,21	—	—	—	—
	668,50	18,00	—	—	9,7	2,6	363	—
1970	1.355,77	184,30	119,79	84,61	—	—	—	—
	881,25	64,30	—	—	13,5	7,2	187	—
1971	1.499,97	219,30	129,38	33,84	—	—	—	—
	1.061,98	109,30	—	—	14,7	9,5	154	—
1972	2.012,23	344,30	161,82	227,65	—	—	—	—
	945,74	79,30	—	—	17,0	8,4	193	—
1973	2.256,36	423,50	173,63	358,53	—	—	—	—
	925,01	86,30	—	—	18,7	9,2	200	—

Ortalama maaşlar DPT den alınmıştır. Vergilerin hesaplanmasında memur evli, üç çocuklu varsayılmıştır.

MADENCİLİKTE EMPERYALİST SÖMÜRÜ

Madenler bir ülkenin emekçi halkının malıdır. Ama emperyalist - kapitalist düzen içinde sömürülen bir ülkede madenler tümüyle emperyalistlerin ve onların yerli ortaklarının talanına sunulmuştur. Emperyalistler sömürge ülkedeki yerli egemen sınıflarından maden çıkarma ayrıcalıkları elde ederler. Bazen yerli egemen sınıflarla ortak olarak, bazan da bir başlarına madencilik alanına yatırım yaparlar. Ülkede ürettikleri ucuz madenleri yurt dışına aktarırlar, böylece tüm emekçi halka ait olan doğal hammadde kaynakları değerlerinin çok altında fiyatlar ile emperyalistlerin ve ortaklarının eline geçer. Emekçi halkın yararına olarak kullanılabilecek bu servetler, halkların daha fazla sömürülmesi için gerekli olan fonların birikiminde işe yarar.

19. yüzyılda, emperyalistleşme sürecine girmeden önce bile, dönemin başlıca büyük kapitalist devleti olan İngiltere'nin amacı, kendi yeraltı kaynaklarını işletecek sermaye ve teknolojiye sahip ülkelerin denetim altına sokulmasıydı.

Kapitalizmin tekelci aşaması olan emperyalizm döneminde bu çabalar yoğunlaştı. Batı kapitalizmi artık sömürge ülkelere mal ihracıyla, bu ülkelere ucuz hammadde sağlamakla yetinmiyor, bu ülkelere doğrudan sermaye ihracında bulunuyordu. Sömürge ülkelerdeki yatırımları emperyalistlere, bu ülkelerdeki ucuz işgücü ve hammaddelerden yararlanma olanığının yanı sıra, sömürge ülke pa-

zarlarını daha kolay ele geçirmelerini sağlıyordu.

Sermaye ve yatırımların yoğunlaştığı dallardan biri de madencilikti. Nitekim 1914 yılında madencilikte Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Yunanistan ve Rusya kökenli yabancı sermaye yatırımları 144.923 Fransız Frangı değerine vararak aynı dönemde Osmanlı ülkesinde toplam yabancı sermaye yatırımı olan 1.420.236 Frangın yaklaşık olarak % 10 unu oluşturuyordu. (1) Bu dönemde yabancı yatırımlar; simli kurşun, manganez, maden kömürü, zift, çinko, kurşun, borasit, krom alanlarındaydı.

1923 - 1932 DÖNEMİ :

Cumhuriyetin ilk yıllarında, kapitalist bir gelişmeyi amaçlayan 1923 İzmir İktisat Kongresi kararları doğrultusunda bir iktisat siyaseti temel alınmıştır.

«Türk yasalarına uymaları koşuluyla yabancı sermayeye evet diyen Cumhuriyet Rejimi, bir başka deyimle, genel olarak yabancı sermayeye değil, kapitüller ayrıcalık arayan yabancı sermayeye iyi gözle bakmamıştır.» (2) Buna karşın kapitülasyon niteliğinde ayrıcalık istemeyen yabancı sermaye Cumhuriyetin ilk on yıllık döneminde Türkiye'ye rahatça girmiştir. Bazı yabancı şirketler Türkiye'de doğrudan şube açarken, bazıları yerli görünümlü şirketler de yönetimi ele geçirmiştir. 1920-1930 döneminde madencilik alanında kurulan yirmi şirketin on birinin kurucu hissedarı ya da yönetim kurulu üyeleri arasında

yabancılar bulunmaktadır. Doku-
zu ise salt yerli sermaye tarafın-
dan oluşturulmuştur.

Bu şirketlerin toplam serma-
yesinin % 63'ü yabancı sermaye
denetiminde olan şirketlere aittir.
Ortakları arasında İş Bankasının
da bulunduğu yerli şirketlerden;
Maden Kömürleri T.A.Ş. ve Kozlu
Kömür İşleri T.A.Ş.'nin sermaye-
lerinin, yerli şirketlerin toplam
sermayelerine oranı % 75'tir. «Bu
olgu söz konusu dönemdeki yarı
resmî nitelikteki İş Bankasının,
İzmir İktisat Kongresinde çizilen
doğrultuda, kapitalistleşme süreci
ni hızlandırma çabalarının ma-
dencilik alanında somut bir ka-
nıtıdır.» (3)

Yabancı sermaye, o dönemde
ülkede madencilik alanında ara-
malar yapıp, yeni maden kaynak-
ları bulmak için değil; varlığı bi-
linen, zengin ve ihtiyaç duyduğu
madenleri talan etmek için Tür-
kiye'ye gelmiştir. Yatırımların yo-
ğunlaştığı iki önemli cevher ba-
kır ve kömürdür. Bakır üreten,
Ergani Bakır T.A.Ş.'nin 1928 yı-
lında hisselerinin % 59,73 ünün,
dönemin en büyük uluslararası
bankalarından Deutsche Bank'ın
elinde olması, emperyalizmin ma-
denlere duyduğu ilginin belirgin
bir göstergesidir Bu dönemde ya-
bancı sermayeli ve yerli sermaye-
li şirketlerin durumu aşağıda ve-
rilmıştır :

ÇİZELGE 1 :

1920 - 1930 Döneminde kurulan Anonim Şirketler

	Madencilik					
	Sayı	%	Nominal Sermaye	%	Sayı	Nominal Sermaye
Yabancı sermayeli Anonim şirketler	11	16,7	9.330.000	21,72	66	42.750,400
Yerli sermayeli anonim şirketler	9	6,7	5.425.000	7,77	135	69.864,654
TOPLAM	20	10	14.755.000	13,08	201	112.815,054

(A.Gündüz Ökçün, **Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Serma-
ye, 1920 - 1930**)

Görüldüğü gibi kapitalistleşme
sürecinde anonim şirketler halin-
de örgütlenmenin en yoğun oldu-
ğu dallardan biri de **MADENCİ-
LİK**'tir.

1927 Sanayi Sayımına göre
maden çıkarma dalındaki işyerle-
rinin % 54,50'sinde 6'dan az kişi
çalışmaktadır. Buna göre maden-
cilikte yerli ve yabancı anonim or-
taklıkların yanısıra, küçük üretim
de geniş ölçüde vardır.

1927 tarihli Sanayi Teşvik Ya-
sasından yararlanan madencilik
kuruluşları tüm kuruluşların sa-
yıda ancak % 1,16'sıdır. Bu da
«Maden Üretiminin kısa sürede
kâr getirme olanağı sağlayacak bir
sanayi dalı olmamasına ve bilinen
önemli madenlerin ise daha önce-
den yerli ve yabancı sermayelerin
oluşturduğu ortaklıklara kapatıl-
mış olması biçiminde açıklana-
bilir.» (4)

1932 - 1940 DÖNEMİ - DEVLETÇİLİK UYGULAMASI

1927 Sanayi Teşvik Yasasıyla, Türkiye'de bir milli burjuvazi oluşturmak için, özel sektör alabilmesine desteklenmiştir. Ne var ki burjuvazi sanayi dalına yatırım yapmak yerine ticaretle uğraşmayı yeğlemiştir. Bunun üzerine dönemin dünya koşullarının da etkisiyle, (1929 bunalımını atlatan kapitalist ülkelerin yayılcı politikalarının yanısıra, metropol-lerde buhranın yarattığı zararları da onarmaya çalışmaya ağırlık vermeleri, Sovyet deneyinin başarıları..) plânlı bir kalkınmayı esas alan Devletçilik, bağımsız bir kapitalistleşme denemesi olarak uygulanmıştır. Özel girişimcilerin sermaye yetersizliği, kâr oranının düşük olması gibi nedenlerle yatırım yapmadığı alanlarda devlet yatırım yapacaktır. Dönemin Başbakanı Celâl Bayar'ın sözlüyle «Ferdî mesai ve sermayenin bugün için yetmediği veya gide-mediği işlerde, milli korunmanın gerektirdiği hususlarda, milli em-niyet ve umumî menfaati temin etmek, FERDİ MESAI VE SER-MAYENİN ÇEŞİTLİP BÜYÜ-MESİNİ KOLAYLAŞTIRMAK İÇİN DEVLET İŞBAŞINA GEÇE-CEKTİR.»

Özellikle genişletilecek ve üre-time yeni başlanacak madenle-rin büyük yatırımlar gerektirme-si sonucu, devletçilik madencilik-te geniş ve yoğun biçimde uygulanmıştır. Birinci Beş Yıllık Sa-nayi Plânında, madencilik ala-nında yatırımlar toplam yatırımların % 26.9'unu oluştururken, İkinci Beş Yıllık Sanayi Plânında bu rakam madencilikte % 20,9, maden kömürü ocaklarında % 13,3 olarak toplam % 40'a varmıştır. (5)

Bu dönemde madencilğe ve-rilen önem :

«1. Gittikçe artan demir - çelik ve yakıt gereksinimini kar-sılayacak demir, taş kömürü ve linyit gibi yeraltı kaynaklarının işletilmesi,

2. Diğer yandan krom, ba-kır gibi önemli metal madenlerin ihraç edilerek döviz sağlanması» gibi nedenlere bağlanabilir.

Bu iki Sanayi Plânının uygu-lama sürecinde;

1. Birinci dönemde maden-cilik yatırımları devlet kuruluşu Sümerbank tarafından finanse edilmiş,

2. İkinci Plan gereği, ma-dencilik ve elektrik enerjisi alan-larında çalışması için 14.6.1935'te Etibank kurulmuş,

3. Zonguldak Kömürleri, Er-gani Bakırları gibi önemli maden-cilik birimleri devletleştirilmiş,

4. Yine bu dönemde kuru-lan Maden Tetkik Arama Enstitü-sü ve Etibank'ın işbirliği yaparak dağınık ve ilkel yöntemlerle işleti-len maden yataklarının merke-zî yönetim ve denetiminin sağ-lanmasına başlanmıştır. (6)

1940 - 1950 DÖNEMİ

Savaş yıllarında maden üre-timinde genel bir istikrarsızlık görülmüştür. Bu dönemde özel sektörün elindeki maden kömü-rü, linyit, krom, demir ve kükürt yatakları da büyük ölçüde devle-te devredilmiştir. 1945'te Eti-bank'ın maden kömüründe ve de-mir cevherinde % 100 olan katıl-ma payı linyitte % 81, kükürtte % 91 ve kromda % 57 oranında-dır.

1945'lerden sonra ABD'nin dı-şa açılma siyaseti doğrultusunda, Marshall Plânı uygulamaları Tür-kiye'de de geçerli olmuştur. Dış kredilerin madencilik yatırımla-

rına da yönelmesi 1947'lerde başlamıştır.

1950 - 1960 DÖNEMİ

1950 seçimlerinde, o güne değin iktidar ortağı olan küçük burjuvazinin tasfiye edilmesiyle iktidar, büyük toprak sahipleri tefeci - bezirgânlar, ticaret burjuvazisi ve uluslararası tekelci sermaye ile baştan beri bütünleşmiş olarak doğan ve egemen ittifak içinde yönlendirici güç olan tekelci sermayenin eline geçmiştir. Bu kesimlerin siyasi partisi olan Demokrat Parti'nin Programından şu alıntılar bu dönemde uygulanacak olan ekonomik politikanın esaslarını içermektedir :

«İktisadi hayatta özel teşebbüs ve sermayenin faaliyeti esastır.»

«Yabancı teşebbüs, sermaye ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanabilmenin şartlarını gerçekleştirmek ve gereklerini yerine getirmek...»

Uluslararası tekelci sermayenin örgütü Dünya Bankasınca hazırlanan ve 1951'de Celâl Bayar'a sunulan Barker Raporu, o günlerde emperyalizmin Türkiye'de nasıl bir maden politikasının uygulanmasını istediğini göstermesi açısından ilginçtir. Bu rapora göre tarımsal ürünleri işleyen sanayi dalları, hafif sanayi dalları, inşaat malzemesi, deri, tahta, toprak işleme ve köy el sanatlarıyla, hafif kimya maddeleri ürünleri üreten sanayi dalları desteklenmelidir. Buna karşın her jeşit dayanıklı tüketim malları üreten sanayi dalları, ağır makina sanayii, madencilik ürünleri sanayii, ağır kimya sanayii, selülöz ve kağıt sanayileri geliştirilmemelidir. Maden ürünlerini işleyen sanayi dalları geliştirilme-

yecek buna karşın özel sektörün maden arama ve işletme faaliyetlerine öncülük edilecek, Maden Teknik Arama Enstitüsü'nün çalışmaları ve bulguları özel sektörün bilgisine sunulacaktır.

Emperyalizmin görmek istediği Türkiye apaçaktır : Her türlü dayanıklı tüketim malzemesini, makineleri, ağır sanayi ürünlerini, işlenmiş madenleri emperyalist ülkelerden satın alacaktır. Türkiye'yi bir madencilik hammadde deposu olarak gören emperyalizm «Türkiye'nin maden potansiyelini öğrenerek dünya maden potansiyelinin bir halkasını daha tamamlamış olacaktır.» (7)

1950 yılında emperyalist sistemin tükettiği maden hammaddelerinde, sömürge ülkelerden karşılanan bölüm % 44 dolaylarındadır. Bu sayı boksit ve alimünada ABD için % 74, Japonya için % 100 dür. Manganez ihtiyacını ABD % 93, Batı Avrupa % 97 oranında sömürge ülkelerden karşılamak durumundadır. Nikel ve fosforda, bu sayı % 95 - 100 arasındadır. ABD'nin maden hammaddeleri açısından toplam ithalat ihtiyacı % 32, Batı Avrupa'nın % 65'dir.

İşte bunun içindir ki, emperyalizmin sömürsü altındaki geri bıraktırmış ülkelere bir talan seferi düzenlenmektedir. İşte bu nedenden ki, emperyalizmin yerli ortakları, yabancı sermayeye sonsuz olanaklar sağlayan Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu'nun (18.1.1954), petrolü emperyalistlerin sömürsüne açan Petrol Kanunu'nun (7.3.1954) ve yabancıların her türlü faaliyetini mümkün kılan Maden Kanunu'nun (11.3.1954) yürürlükte olmasını sağlayacaklardır.

O dönemde emperyalizmin ortakları kendi dillerine tutsak düş-

müşlerdir. «Türkiye'de maden iş-
lerinde çalışmak isteyen sermaye-
darların ne gibi şart ve hüküm-
lere tabii olacağını ana hatları iti-
baryle göstermek ve [serbest te-
sebbüse açık madenlerimiz hak-
kında toplu bir fikir vermek mak-
sadyla hazırlanan bu broşürün,
memleketimizde çalışmak isteyen
hariçteki dostlarımıza faydalı ol-
masını temenni ederiz» (M.T.A.
Enstitüsü, Tanıtma Bülteni, 1952).

Ülkenin yeraltı kaynaklarını
emperyalizmin sömürüsüne böy-
lesine açan işte bu madencilik po-
litikasıdır.

1960'LARDAN BUGÜNE

27 Mayıs 1960'ta gerçekleş-
tiren hareket, bir süre için yaban-
cıların talanının yavaşlamasına
yol açmışsa da, daha sonra bu
güvensizlik kaybolmuştur. Nite-
kim 1964 de toplam yabancı ser-
maye yatırımlarının % 7,1'i ma-
dencilik alanındadır. (9) Maden-
clilikteki yatırımların görece dü-
şüklüğünün nedeni, bilinen, zen-
gin ve verimli maden yatakları-
nın büyük bir bölümünün devlet
kuruluşlarının elinde olmasıdır.
Bu nedenle iktisadi kamu kuru-
luşlarının yerli tekeli sermaye-
ye ve onun ortağı emperyalistlere
devredilmesine olanak tanıyan bir
Maden Kanunu'nun çıkarılması
için girişimde bulunulmuştur. Em-
peryalizmin bir örgütü olan AİD'-
in uzmanı bu amaçla yeni maden
kanununu hazırlamak için görev-
lendirilmiştir. «TÜRKİYE MADEN-
LERİNİ YABANCI SERMAYE YO-
LUYLA GELİŞTİRİP ÖZEL YA-
TIRIMLARA CAZİP DURUMA SO-
KACAK BİR KANUN HAZIRLI-
YORUM» diyen Mr. Ely'nin kanun
tasarısı, yerli sermayeden çok
yabancılar hak sağladığından
kanunlaşmamıştır. (10) 1965'ler-

den sonra AET tercihi gündemin
olduğu için, AET ile bütünleşme
sürecinde karşılaşılacak yeni olu-
şumların daha üst düzeyde iliş-
kiler gerektirebileceği düşüncesi
de bu önerinin kanunlaşmasına
engel olmuştur.

Bugün yabancı sermayenin
madencilikte yatırımları borasit
ve manyezit dallarında yoğun-
laşmıştır. Bu madenleri üreten
yabancı sermayeli Türk Boraks
Madencilik Ltd. Şti., Manyezit A.Ş.,
ve Comag Continental Manyezit
A.Ş.'de yabancı sermaye oranı %
100 dolaylarındadır. Bu kuruluş-
ların ardında ise Borax Conso-
lidated, Interior, Voitscher Mag-
nezit Werke gibi çokuluslu tekeller
yatmaktadır. (11)

Bugün sorun, madencilikte
doğrudan yabancı sermaye yatırı-
mı yerine, kamu ve özel sektör ku-
ruluşlarınca çokuluslu tekellerin
ihtiyacını karşılamak üzere üre-
timin hızlandırılmasıdır. Nasıl ki,
madenlerin fiyatları alıcı emper-
yalist tekellerce belirlenmektedir,
onun için üretim çoğaltılmalıdır.
Bu nedenle, bugün için, genel ola-
rak madencilikte yabancı serma-
ye yatırımlarının yoğun olmama-
sı, bu alanda emperyalist sömü-
rünün olmadığı anlamına yorum-
lanmamalıdır. Eğer ihracata dö-
nük maden üretiminde, dünya pa-
zarlarındaki alıcılar emperyalist
tekellerse ve dünya fiyatlarını bu
tekeller belirliyorlarsa, bu ma-
denler doğrudan doğruya yapı-
lan yabancı sermaye yatırımları-
nın ürünü olmasa bile, bir sömü-
rü aracıdır. Bu madenler gerçek
değerlerinin altında emperyalist
tekellerin kendi çıkarlarına uy-
gun olarak belirledikleri fiyatlar-
la satın alınacaktır ve emperya-
list yatırım olmasa bile, emperya-
list sömürü pazar ilişkileri aracı-
lığıyla gerçekleşecektir. (12)

Bugün emperyalizmin madencilikte sömürge ülkelerin kaynaklarına olan ihtiyaçlarını gösteren aşağıdaki çizelgenin incelenmesi, emperyalistlerin geri bıraktırmış ülkelerdeki maden

kaynaklarını denetimi altına alma ve üretimi hızlandırarak, bu ülkelerin emekçi halklarının malı olan madenleri yok pahasına kapatmalarının nedenlerini anlaşılır kılacaktır.

ÇİZELGE 2 : Emperyalist Ülkelerin Kendilerine Bağımlı Ülkelerden Karşılama Durumunda Oldukları Madenler (Tüketim %)

Maden	1960			1970			1980 (Tahmini)		
	ABD	B. Avr.	Jap.	ABD	B. Avr.	Jap.	ABD	B. Avr.	Jap.
Boksit ve alimüna	86	35	100	93	51	100	97	77	100
Bakır	8	92	63	4	89	83	13	93	94
Demir	33	22	83	35	40	98	35	61	99
Kurşun	65	66	60	46	67	67	13	77	83
Manganez	95	98	45	96	98	91	98	99	96
Nikel	88	98	100	89	97	100	95	99	100
Fosfor	—	100	100	—	100	100	—	100	100
Kalay	100	97	94	100	96	97	100	97	99
Çinko	50	60	28	62	62	60	64	75	75

KAYNAK : «The non-fuel mineral industry sector working paper», Dünya Bankası, 1973.

Bir çok madende bağımlılık % 100'e varan oranlardadır. Güdülen politika açıktır : Büyüyen tekellerin dev hammadde ihtiyaçlarının karşılanması için bu madenleri üreten geri bıraktırmış ülkelerdeki iktidarlar, emperyalist sömürüye ortak edilmelidir. Bu ülkelerde ihracata yönelik ham madde üretimini hızlandırmak için her türlü tedbirler alınmalıdır. Yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesinde yurtsever tavır takınan iktidarlar devrilmeli, çanlarına ot tıklmalıdır.

Emperyalist - kapitalist sisteminde sömürülen bir ülke olan Türkiye'nin madencilikteki

gelişmesinin aldattıcılığına kanmamalıyız. Bugün, bol miktarda ham manyezit ihraç edip, emperyalist ülkelerden tekel fiyatlarıyla ateş tuğlası alıyorsak, bu bir gelişme değildir. Bugün ürettiğimiz boraksı değerinin çok altında fiyatlarla çokuluslu tekellere kaptırıyorsak bu gelişme bizi sevindirmemelidir.

Diğer yönüyle, maden üretiminin artırılması ülke için çarpık ve bağımlı kapitalist yapı bünyesinde gelişen tekelci niteelikteki ve emperyalizmin denetimindeki sanayinin ihtiyaçlarının artmasına bağlanabilir. Onun içindir ki, Türkiye'nin son yıllarda demir, çinko, kurşun, linyit ve maden kömürü üretimi büyük artış göstermiştir. İnşaat sanayinin ihtiyacı olan tuğla, kiremit

ve mermer üretiminde artışlar olmuştur.

Türkiye'de bol miktarda bulunan fosfat yataklarının değerlendirilmesi için bugüne değin en ufak bir girişimde bulunulmaması da emperyalizmin çıkarlarıyla tam bir uygunluk halindedir. Gübre sanayiinin fosfat ihtiyacı yıllardan beri, çokuluslu tekellerden tekel fiyatlarıyla ithal edilen fosfatla karşılanmaktadır. 1962 yılında 31 bin ton olan fosfat ithalatı, 1972 de % 1774 artarak 550 bin tona ulaşmıştır.

1963'den bu yana madencilik alanına yapılan yatırımlar çoğalmıştır. 1963'te devletin 181.295.219 TL olan madencilik yatırımları 1971'de 1.518.946.638 olmuştur. Özel sektörün 1963'te 22.923.621 TL olan yatırımları 1971'de 80.048.022 TL'na varmıştır. Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planları Döneminde, madencilik yatırımları toplam % 782 artmıştır. Devlet yatırımlarının artışı % 837, özel sektör yatırımlarının artışı % 349'dur. (13)

Üçüncü Beş Yıllık Planda madencilikte, üretimde yıllık % 13,4, ihracatta % 17, ithalatta ise % 7,7 oranında artış beklenmektedir. İhracatta öngörülen artış hızının üretimden daha yüksek olması oldukça ilgi çekicidir.

Bütün bu gelişimin de gösterdiği şudur : Uluslararası tekeli seimaye ve onunla bütünleşmiş yerli tekeli sermayenin denetiminde olan madencilik alanındaki bu talan, diğer alanlarda olduğu gibi emperyalist - kapitalist sistemden ayrılınca bitecektir.

BARİT VE ANTİMUANDAKİ SON OYUN

Barit ve antimuan ülkemizde çıkarılıp, emperyalist metropolle-

re satılan iki madendir. Barit yatakları büyük ölçüde özel sektör tarafından işletilmektedir. 1970 - 1972 döneminde yurtiçinde üretilen 123.986 ton baritin % 74,2'sini oluşturan 91.972 ton barit emperyalist ülkelere satılmıştı. Antimuanda da 1970-1972 döneminde 13.713 ton üretimin 6.741 tonu, yani % 49,2'si yurtdışına ihraç edilmişti. 1973 yılındaysa, maden ihracatından elde edilen gelirlerin % 3,5'i baritten, % 1,8'i antimuandan gelmekteydi.

Her iki maden de, yurt dışına, olduğu gibi, yani herhangi bir zenginleştirici işlemden geçmesizin ihraç edilmekteydiler. Bir maden, topraktan çıktığı gibi satılırsa, değeri düşük olur. Buna karşın, en basit bir taş ayıklama işlemi bile, madenin değerini yükseltir.

Ecevit Hükümeti döneminde, bu iki madenin ihracı Enerji Bakanlığının iznine bağlanmış ve topraktan çıktığı gibi, düşük fiyatlarla satılması önlenmişti. Bunun anlamı şuydu. Ham baritin tonu 375 lira iken, işlenmiş olarak satılan baritin ihraç fiyatı 1275 liraya yükseliyordu. Aynı biçimde, ham antimuanın fiyatı da işlendiğinde katbekat yükseliyordu. Böylece, madenler basit bir zenginleştirici işlemden geçince, çok daha değerleniyorlar ve bu biçimde satıldıklarında, milyonlarca lira yurt içinde kalıyordu. Örneğin, yıllık ihracat tutarı 25.000 ton dolaylarında olan barit, ham olarak değilde, işlenmiş olarak satıldığında, yurttan kalacak gelir 22.500.000 liradır.

Emperyalist tekeller, emekçi halkın malı olan madenleri, mümkün olduğu ölçüde ucuza kapatmak isterler. Bu nedenle, madenlerin işlenmiş olarak ihraç edilmeleri koşulu, daha fazla para

ödeyeceklerinden hiç işlerine gelmemiştir.

Ne denli milliyetçi (!) olduklarını çokuluslu petrol tekellerine milyonlar armağan ederek gösterenler, bu defa, sözü edilen uygulamaya son vererek, barit ve antimuanın emperyalist tekellerce yok pahasına kapatılmasına ön ayak olmuşlardır. Böylece her yıl baritten 25 milyon lira, anti-

KAYNAKLAR :

- (1) Tefik Çavdar ve Vedat Eldem'den aktaran Yalçın Çilingir, «Madencilüğimizin Evrimine Toplu Bir Bakış», Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik Kongresi, Şubat 1975, Ankara.
- (2, 3, 4, 6, 7, 10), Y. Çilingir, a.g.e.
- (5) Afet İnan'dan aktaran Y. Çilingir, a.g.e.
- (8) «The Non - Fuel Mineral Industry Sector working Paper», Dünya Bankası, aktaran Y. Çilingir, a.g.e.

muandan çok daha fazlası, çokuluslu tekellere afiyetle sunulmuştur.

EMPERYALİZMİN MADENCİLİKTEKİ SÖMÜRÜ, EMPERYALİST SÖMÜRÜ MEKANİZMASINDAN AYRI DÜŞÜNÜLEMEZ. EMPERYALİST SÖMÜRÜ MADENCİLİKTE OLDUĞU GİBİ, TÜM ALANLARDA, EMPERYALİST - KAPİTALİST SİSTEMDEN AYRILININCA KIRILACAKTIR.

- (9) M. Tümer'den aktaran Y. Çilingir, a.g.e.
- (11, 12, 15) «Emperyalizm ve Türkiye'de Madencilik Alanında Yabancı Sermaye», Yıldırım Koç.
- (13) «Maden İstatistikleri», DİE
- (14) «Emperyalizmin Petrol Politikası ve Türkiye», M. Tanju Akad.
- (16) «Türkiye Hammadde Sorunu», Dr. İsmet Uzkut, Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik Kongresi, Şubat 1975, Ankara.

TİB BÜLTENİNE
ABONE OLUN,
ABONE BULUN.

ENERJİ AJANSI

1974 yılının sonlarında emperyalist ülkeler tarafından ekonomik işbirliği ve kalkınma örgütünün OECD çevresinde, Petrol İhraç eden Ülkeler Örgütü OPEC'e karşı yeni bir emperyalist amaçlı örgüt olarak, Uluslararası Enerji Ajansı kuruldu. O günlerde iktidarda bulunan CHP-MSP Koalisyonu'nun da açık bir kararı olmaksızın OECD bünyesindeki Türkiye Büyükelçisi, ülkemizi, yetkisiz olmasına karşın imzaladı, Enerji Ajansı'na üyeliğin kesinleşmesi için bu kararın üye ülkeler bakanlar kurulu ve meclislerince onanması gerekmektedir. rnak Hükümeti döneminde, bakanlar kurulunca hazırlanan kararname Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı'nca imzalanmadığından, meclislere gönderilmedi. Bugün Türkiye fiilen Ajansın üyesi gözükmeyle birlikte, üyelik kararı meclislerce onaylanmadığı için hukuki durumu tartışmalıdır.

Geçtiğimiz aylar içinde sorun, yeniden güncellik kazandı. 2 Aralık 1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Bakanlar kurulunda, MSP'li bakanlar Enerji Ajansı'na giriş kararnamesini imzalamıyor» haberi yer almaktaydı. Oysa, MC Koalisyonun MSP'li üyeler dışındaki bakanlarınca hazırlanan bu kararnameyle, Enerji Ajansı'na katılmak sorununun çözülmesi amaçlanıyordu.

MSP'li bakanların Ajans'a girişe karşı çıkmalarının nedenlerini anlayabilmek için Ajans'ın amaçlarını ve işlevini incelemekte yarar var. Son petrol bunalımı, AET ve Japon ekonomilerinde olduğu gibi Amerika'da bazı sektörlerde (özellikle otomotiv sektöründe) yıkıcı etkilere neden ol-

muştur. Bu durumda, çok uluslu petrol tekellerinin yanısıra, diğer tekellerin ve genel olarak metropol ülke ekonomilerinin çıkarları açısından Enerji, Ajansı girişimi oluşturuldu. Ajans'ın temel amaçlarından biri, petrol fiyatlarını belirli bir düzeyde tutarak; ekonominin olumsuz yönde etkilenmesini önlemek ve hammadde üreticisi ülkelere başarılı bir örnek olan OPEC'i, zayıflatıp çökertmekti. Bu amaçla, Ajans üyesi ülkeler petrol sağlama konusunda girişimlere ilişkin her tür bilgiyi Ajan'a iletmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün sonucu olarak, Türkiye ibya ve Irak gibi bazı Arap ülkeleriyle yaptığı ve özel hükümler içeren anlaşmalar hakkında bilgileri de Ajans'a aktarmak durumundaydı. Türkiye'nin Ajans'a üye olarak emperyalist ülkelerin yanında yer almasının yanısıra Libya ve Irak gibi ülkelere alınmış petrole ilişkin bilgilerin Ajans'a aktarılması, bu ülkelerin tepkisine neden oldu.

Öte yandan, kuruluş esasların da Ajans'ın çokuluslu petrol şirketleriyle işbirliği yapabileceği de belirtilmişti. Üye ülkelerin Ajans'a bilgi vermesinin ardından TPAO gibi ulusal petrol kuruluşlarının rakiplerine bilgi sağlaması öngörü-lüyordu. Ajans üyesi ülkelerin sürekli olarak 90 günlük stok tutmaları gereği de ülkemize yılda 4 milyar tutarında bir maliyet yükleyecekti. Ajans yapısı ve işleyişi bakımından üye ülkelerin bağımsız hareket etmelerini de önlediğinden Türkiye petrol konusunda da eskisinden daha bağımlı olacaktı.

Bütün bunlar Arap ülkeleriyle ilişkiler kurmak isteyen MSP'nin

işine gelmiyordu. Kaldı ki, Ajans MSP'nin durmadan karşı çıktığı AET ülkeleriyle bütünleşmenin bir aracıydı.

16 Aralık'ta yapılan «Uluslararası İşbirliği Konferansı»na Türkiye de Enerji Ajansı üyesi olması nedeniyle, Kuzey Grubu diye nitelenen emperyalist ülkelerin yanında çağırılmakla birlikte katılmamıştı. Bu toplantıda Kuzey Grubunun karşısında bulunan Güney Grubu ise, aralarındaki farklılık-

larla birlikte hammadde üreten ülkelerin çıkarlarını temsil ediyordu. Böylesine bir toplantıda, Türkiye'nin gelişmiş kapitalist ülkeler yanında bir defa daha yer alması bu ülkelerle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecekti. Bu ikilem, Arap dünyasına yaklaşmayı savunan MSP'nin Ajans'a katılmayı öngören kararnameyi imzalamamasının gerekçesini de açıklamaktadır. Bu olgu, aynı zamanda MC Koalisyonu'nda beliren gelişmelerin göstergelerinden biridir.

**ABONE SÜRESİ BİTEN OKURLARIN, ABONELERİNİ
YENİLEMELERİ RİCA OLUNUR.**

TÜSTAV